

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Gymnasieungdomar och dialekt i Skaraborg:
En undersökning om rapporterat språkbruk och attityd

Kajsa Högberg

Specialarbete, 15 hp
Svenska språket, svenska för blivande lärare fördjupningskurs 2
Ht 2009
Handledare: Jenny Nilsson

Sammandrag

Denna uppsats redovisar de resultat som uppnått genom en enkätundersökning bland gymnasieungdomar i Skaraborg. Undersökningen genomfördes på sex skolor i fem olika städer i området och totalt deltog 214 elever. Syftet var att ta reda på vad eleverna har för attityd till den egna dialekten och hur de själva ser på sitt språkbruk. Tanken var också att ta reda på hur de ser på begreppet *dialekt* och på dialekter överlag.

Fastän dialekter utjämnas allt mer visar undersökningen att en merpart av informanterna har en god inställning till den egna dialekten. Dock tycks flera av dem ha en förhållandevis komplicerad inställning till dialekten, då de ena sidan ställer sig positiva till den, och å andra sidan negativa, genom att ta avstånd från den. Tidigare forskning visar att kvinnor och elever på studieförberedande program i större utsträckning har en mer negativ attityd till dialekter, jämfört med män och elever på yrkesförberedande program. Denna studie visar dock att en stor andel kvinnor, och många som studerar på studieförberedande program, har en positiv inställning om den egna dialekten. De närmar sig allt mer männens och eleverna på de yrkesförberedande programmens ställningstaganden. Vidare visar undersökningen att gymnasieungdomar, vilka lever i Skaraborgs mindre städer, tenderar att ha en mer positiv attityd till den egna dialekten, än de som lever i de större städerna. I uppsatsen diskuteras de resultat som uppnått genom enkätundersökningen.

Nyckelord: Dialekt, attityder, gymnasieungdomar och Skaraborg

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställning	1
1.2. Disposition	2
2. Teoretiska utgångspunkter	2
2.1. Begrepp	3
2.1.1. <i>Dialektbegreppet</i>	3
2.1.2. <i>Attitydbegreppet</i>	4
2.2. Språk och identitet	5
2.2.1. <i>Schibbolet</i>	5
2.2.2. <i>Ackommodation</i>	6
2.3. Språk och dialekt i samhället	7
2.3.1. <i>Socialisation</i>	7
2.3.2. <i>Kvinnor och män i förhållande till dialekt</i>	8
2.4. Attityder till språk och dialekter	9
2.5. Hypoteser	10
3. Metod och material	10
3.1. Metod	11
3.2. Material	11
3.2.1. <i>Informanter</i>	11
3.2.2. <i>Enkätundersökning</i>	13
4. Generella attityder till dialekt.....	14
4.1. Gymnasieungdomars definition av dialekt	14
4.2. Uppfattning om dialekt och rapporterat dialektbruk	15
4.3. Förhållande till andra dialekter	17
4.4. Användning av dialekt	18
4.5. Slutsats	18
5. Attityder utifrån variabeln kön	18
5.1. Uppfattning om dialekt och rapporterat dialektbruk	19
5.2. Förhållande till andra dialekter	20
5.3. Användning av dialekter	21
5.4. Slutsats	22
6. Attityder utifrån variabeln gymnasieprogram	22
6.1. Uppfattning om dialekt och rapporterat dialektbruk	23

6.2.	Förhållande till andra dialekter	24
6.3.	Användning av dialekt	24
6.4.	Slutsats	25
7.	Attityder utifrån variabeln ort	25
7.1.	Lidköping	26
7.2.	Mariestad.....	26
7.3.	Skövde.....	27
7.4.	Tibro.....	27
7.5.	Tidaholm	28
7.6.	Jämförelse	28
8.	Sammanfattande slutdiskussion	30
9.	Litteraturlista	33
10.	Bilagor	34

1. Inledning

Det är sedan länge ett konstaterat faktum att människor i Sverige talar mindre dialekt. Andersson tar upp en rad anledningar som kan förklara vad detta beror på. Mycket handlar i grunden om att vårt land en gång i tiden genomgick en industrialisering. Människor flyttade från landsbygden in till städerna, det blev obligatoriskt att gå i skolan för att lära sig att läsa och skriva, transportmedlen blev effektivare och det blev allt lättare att röra sig från en plats till en annan. I och med detta skapades ett behov för Sveriges befolkning att kommunicera mer med varandra, vilket ledde till att de genuina dialekterna försvann allt mer, och man började närma sig ett riksspråk (Andersson 1985: 62).

Allt eftersom denna utveckling har stegrats har man återigen börjat intressera sig för dialekterna och det språkliga arv som allt mer upplöses. Inom språksociologin har en riktning varit att ta reda på vilka attityder människor har till dialekter, inte bara till den egna, utan också till övriga dialekter i Sverige. Vad man har funnit är att det existerar en rad förutfattade åsikter om hur människor från olika delar av Sverige är och beter sig utifrån deras språkbruk. Man har också fördomar om vilka människor som talar dialekt och varför de gör det (ibid 1985: 139-146).

Detta beteende återfinns inte bara hos vuxna, utan också hos barn och ungdomar. I kursplanen för svenska på gymnasiet står det bl.a. att ämnet ”syftar till att hos eleverna stärka den personliga och kulturella identiteten” (www.skolverket.se). För mig som blivande språklärare känns det därför viktigt att ta reda på vilka attityder just gymnasieungdomar har till den egna dialekten och hur de uppfattar människor som talar dialekt. För att undersöka detta har jag genomfört en enkätundersökning på sex skolor i f.d. Skaraborgs län, numera östra Västra Götalands län.

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka och ta reda på vad gymnasieungdomar i Skaraborgstrakten, alltså i nordöstra delen av Västra Götaland, tycker och tänker om sin dialekt. Tanken är också att skapa en bild av hur dessa ungdomar tolkar begreppet *dialekt* och hur de ser på dialekter i allmänhet. Följande frågeställning kommer att användas för att uppnå syftet:

- Vad har gymnasieungdomar i Skaraborg för attityd till den egna dialekten?
 - Har män och kvinnor olika inställning till den egna dialekten?
 - Har elever på studie- respektive yrkesförberedande program olika inställning till den egna dialekten?
 - Har ungdomar på olika orter olika inställning till den egna dialekten?
- Vad innebär ordet *dialekt* för gymnasieungdomar i Skaraborg?
- Vad har gymnasieungdomar i Skaraborg generellt sett för syn på dialekter?

1.2. Disposition

I detta kapitel har uppsatsens ämne och syfte presenterats. Tanken är att i detta avsnitt ge en överblick av vad uppsatsen i fortsättningen behandlar. I kapitel två tar jag upp och definierar, för uppsatsen, viktiga begrepp som 'dialekt' och 'attityd'. Det är också i detta kapitel som jag presenterar tidigare forskning som utgör en grund för de hypoteser jag har ställt. I kapitel tre redovisas vilka metoder jag utgått från och vilket material jag har använt. Kapitel fyra kretsar kring de generella resultat jag uppnått, dessa diskuteras och fördjupas vidare i kapitel fem till sju. Var och ett av de sistnämnda kapitlen handlar om olika inriktningar av frågeställningen. I kapitel fyra har jag t.ex. en övergripande diskussion kring resultaten, medan jag i de följande kapitlen fokuserar på om attityder skiljer sig könsmässigt, programmässigt och utifrån vilken ort man lever på. Kapitel åtta är ett avsnitt där jag avslutar min uppsats och har en sammanfattande slutdiskussion.

2. Teoretiska utgångspunkter

I det här kapitlet kommer viktiga begrepp som 'dialekt' och 'attityd' att definieras. Detta för att läsaren lättare ska kunna förstå kommande undersökning, med resultat och diskussion, samt för att kunna ta till sig de utsagor som görs. Vidare kommer kapitlet också gå in på tidigare forskning som gjorts kring dialekt och attityd till språk och dialekt utifrån några aspekter. Dessutom kommer det att finnas ett

avsnitt med de hypoteser jag har formulerat innan undersökningens utförande.

2.1 Begrepp

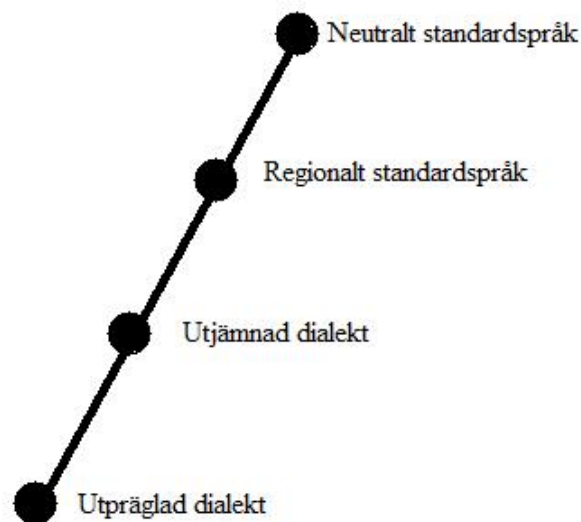
2.1.1. Dialektbegreppet

Ordet *dialekt* har sitt ursprung i grekiskan och betyder ungefär 'sätt att tala' eller 'samtal' (Einarsson 2004: 139). Enligt Nationalencyklopedin (2009: 2: 146) är dialekt en variant av språket som talas av människor på ett visst avgränsat geografiskt område, t.ex. i ett landskap eller en socken. Inom dessa områden kan man också finna varianter av en dialekt. I exempelvis Västergötland talar man västgötska, i östra Västergötland talar man en variant av västgötska, nämligen skaraborgska, och inom Skaraborg har man, på olika orter, likaså varianter av dialekten.

Vad är det då som skiljer en dialekt från riksspråket? Både Andersson (1985) och Einarsson (2004) förklarar att det inom språk finns olika nivåer och inom dessa nivåer skiljer sig det dialektala språket från standarden. Det kan t.ex. handla om fonologiska skillnader, alltså skillnad i uttal. Vissa dialekter använder ett *bakre* r istället för ett *främre*, vissa använder ett *tjockt* l istället för ett *tunt*. Morfologi är en annan nivå av språket där själva böjningen av ett ord kan skilja sig från riksspråket. Exempel på detta är bortfall av ändelse eller förändrad ändelse. I vissa dialekter säger man t.ex. *huse* istället för *huset* och *boka* istället för *boken*. Vad gäller ordförråd, eller lexikologi, skiljer sig dialekt också många gånger från riksspråket. I vissa områden säger man ordet *la* istället för *väl* och att någon *vart* rädd istället för *blev* rädd. Den syntaktiska skillnaden har med meningsbyggnad att göra. Där kan det handla om att man säger ”Jag såg *han*” istället för ”Jag såg *honom*” eller ”Jag har kakorna ligger i korgen” istället för ”Jag har kakorna liggandes i korgen” (Andersson 1985: 60 och Einarsson 2004: 139).

Andersson har ställt upp en fyrgradig skala utifrån vilken man kan skapa sig större förståelse av relationen dialekt – riksspråk. Även Einarsson refererar till och förklarar denna närmare. Överst på skalan hittar vi det *neutrala standardspråket*, även kallat *riksspråk*, som ska vara lika användbart i hela landet. Detta utgår i mångt och mycket från ett skriftspråksnära uttal och liknas många gånger vid språket som talas kring Mälardalen. Därefter kommer det *regionala standardspråket*, genom vilket man kan höra från vilken större språkregion någon kommer. I Sverige finns fem av dessa; sydsvenskt, västsvenskt, uppsvenskt, norrländskt och finlandssvenskt

standardspråk. Näst i följd är de *utjämnade dialekterna*. Dessa kopplas också till någon språkregion, om än mindre än de ovan nämnda. Det kan t.ex. handla om ett landskap, en stad eller en ort. Det är framför allt den utjämnade dialekten som idag anses vara dialekt med anledning av att den utpräglade är svår att förstå och talas av allt färre människor. Den *utpräglade dialekten*, även kallad den genuina, ligger längst ner på skalan och, som nämnts tidigare, är det relativt få som fortfarande talar den. Det är framför allt på landsbygden som den utpräglade dialekten lever kvar. För de flesta skulle en utpräglad dialekt vara omöjlig att förstå och enligt Einarsson skulle den förmodligen textas i TV (Andersson 1985: 61-62 och Einarsson 2004: 140).

Hämtad från Andersson (1985: 62)

Edlund (1994: 223-224) skriver att Sveriges dialekter idag är hotade, framför allt de utpräglade. Han menar att dessa många gånger avviker så pass mycket från den riksspråkiga normen att de kan klassas som egna språk. De är också svåra att bevara eftersom allt fler mer eller mindre tvingas överge sin dialekt pga. att de inte blir förstådda. Detta framträder genom att dialekttalare får använda mycket kodväxling i sitt tal, vilket många gånger leder till att de till slut helt anpassar sitt språk efter omvärlden och dess språkbruk.

2.1.2 Attitydbegreppet

National Encyklopedins (2009: 2 :22) definition av *attityd* är 'förhållningssätt' eller 'inställning till något'. Man förklarar närmare att ordet används för att beskriva en "varaktig inställning som har byggts upp genom erfarenheter och kommer till uttryck i att man är för eller

emot något” (NE 2009: 22). Begreppet är en form av bas inom språksociologin och Einarsson (2004) hänvisar till Fishbein och Ajzen som definierar attityd som ”en benägenhet att konsekvent reagera gillande eller ogillande mot en viss företeelse.” (Einarsson: 2004: 203)

2.2. Språk och identitet

Einarsson förklarar att människan är av arten ”homo loquens”, vilket innebär att vi är unika i förhållande till andra varelser. Vi ingår bl.a. i en språkgemenskap där vi kan kommunicera på en helt annan nivå än andra och vi har också förmåga att analysera både vårt eget och andras språk. Han förklarar vidare att vad som dessutom gör människans språkbruk unikt är att en mindre grupp individer kan skapa sig ett privat och personligt utpräglat språk. Det är inget som bestäms inom gruppen, utan det är oftast en naturlig utveckling inom t.ex. en familj eller en nära vänskrets. Att människor lever i gemenskap behöver dock inte betyda att det är en konfliktfri tillvaro. Dessutom har människan alltid levt efter en hierarkisk uppbyggnad, vilket gör att vissa besitter en högre makt än andra (Einarsson 2004: 33 – 34). Einarsson beskriver vidare hur man som människa har ett behov av att bygga upp en egen identitet, och detta inkluderar även språk. Det kan handla om att man vill markera sitt ursprung genom att tala mer dialekt, eller rent av ett annat språk. Dock är inte identitet något som enbart utgår från personliga åsikter, det handlar lika mycket om hur gruppen och andra uppfattar någon Einarsson (2004: 39 – 41).

2.2.1. Schibbolet

Edlund (1994: 211 – 212) redogör för termen *schibbolet*. Han förklarar språkets schibboletfunktion som följer. I Domarboken finns det berättat om gileaditerna. För att inte deras fiender skulle kunna ta sig över floden satte man upp vaktposter för att stoppa dem. Ville någon ta sig över en flod ombads denna uttala ordet schibbolet. Uttalade personen i fråga ordet »sibbolet« fick han inte passera, och dödades för att han överhuvudtaget hade vågat försöka. Ordet schibbolet fick alltså en form av social innebörd då uttalet av ordet antingen ledde till att man glatt mottogs och fick passera, eller stoppades och omgående dödades. I svenskan har denna företeelse fått benämningen igenkänningstecken (Edlund 1994: 211 – 212). Vad man kan säga om detta är att människor är gruppvarerter och vill sätta sig själva och sina likar i första rummet. Detta gäller även för språkbruk och dialekt. Den egna dialekten värderas högst, medan de andra värderas i förhållande till denna. Detta kan leda till att de mest

närbesläktade dialekterna blir de som värderas mest negativt. Edlund (1994: 212) refererar till Larsen som kallar detta fenomen för naboopposition. Inte nog med detta, vi människor har också stereotypa föreställningar om dialekter och människorna som talar dem. Föreställningar finns som säger att t.ex. göteborgare är skämtsamma och lite fräcka, värmlänningar är glada, men lite slöa, norrlänningar lugna och trygga och smålänningar snälla, men lite snåla. Andra säger att stockholmare låter högdragna och förnäma, skåningar dryga och västgötar talar ”bonnigt”, medan det omkring Mälaren jämrar och gnälls (ibid 1994: 212 – 213).

2.2.2. Ackommodation

Kotsinas (2004: 19) skriver att det inte bara är identitet som kan markeras genom språk, utan också solidaritet, opposition och distans. Att vi anpassar oss efter varandras språkliga beteende i en kommunikativ situation brukar kallas *ackommodation*. Einarsson (2004: 43) förklarar att denna anpassning kan vara av två typer; konvergent, vilket innebär att man försöker närma sig sin samtalspartners språk, och divergent, vilket innebär motsatsen, att man försöker öka avståndet till sin samtalspartners språk. Detta beteende förekommer även hos små barn, de utvecklar sitt språk genom att ackommodera, anpassa, sig gentemot omgivningens tal.

Einarsson (2004: 44 – 45) förklarar vidare att konvergent ackommodation har mycket med begreppet status att göra. Det bestämmer vem av två eller flera personer som får anpassa sig mest. Ackommodation kan vara både partiell och fullständig. Om en person som talar dialekt möter en person som inte gör det är det vanligt att den förre anpassar sitt tal till ett mer riksspråksnära. Detta kan också ske i motsatt riktning. Någon börjar prata mer dialekt när de möter någon annan som gör det. Ackommodationen kan också vara symmetrisk eller asymmetrisk. Detta innebär att båda talarna i ett samtal anpassar sitt tal lika mycket (symmetrisk) eller att en av talarna får anpassa sitt tal mer (asymmetrisk). Detta har med status och auktoritet att göra. Den person som besitter störst makt och status, behöver alltså inte anpassa sig efter den andra personen.

Den divergenta ackommodationen kan, precis som den konvergenta, vara partiell eller fullständig och symmetrisk eller asymmetrisk. Som tidigare nämnts handlar denna aspekt av ackommodation om att ta avstånd från sin samtalspartners tal. Det kan ligga flera faktorer bakom att någon tar avstånd från en samtalspartner. En orsak kan vara att den egna identiteten och ursprungliga gruppen hotas. Einarsson (2004) ger exemplet att

manliga skåningar ofta överdriver sin dialekt i kontakt med stockholmare. Detta påstås de göra eftersom de känner sig hotade av motpartens språk. Det är annorlunda och kan i deras öron tyckas vara överlägset och drygt. Därför betonar de sin dialekt lite extra för att visa vilken just deras identitet är och vilken regional grupp de kommer från. Dock behöver inte alltid den divergenta ackommodationen handla om att hävda sig gentemot någon annan, det kan också vara ett sätt att påverka ett samtal till ett visst läge. Det kan t.ex. handla om taltempo eller volym. I ett klassrum kan det t.ex. vara viktigt med en låg ljudnivå (ibid 2004: 46).

2.3. Språk och dialekt i samhället

2.3.1. Socialisationen

I National Encyklopedin står det skrivet att '*socialisation*' är ett begrepp som används för att förklara hur biologiska varelser genom inläring av färdigheter formas till en personlighet. Det innebär att vi som individer tillägnar oss samhällets, och andra gruppers, regler, normer, seder, m.m. (www.ne.se) Lars-Gunnar Andersson (1985: 29) talar om språkinläring som en del av socialisationen. Olika grupper påverkar vår socialisation, de fyra främsta finns listade nedan:

1. Föräldrar, familj, släkt
2. Daghem, förskola, skola, arbete
3. Lekkamrater, kompisar, "gänget", vänner
4. Massmedier (Tv, radio, tidningar, böcker, etc.)

(Andersson 1985: 30)

När barn lär sig att tala tar de ofta efter och härmar det språkbruk som föräldrarna använder. De fortsätter att härma under hela socialisationen, men allt fler grupper påverkar. Detta innebär att ett barn, vars föräldrar talar dialekt, med stor sannolikhet också kommer att göra det. I skolan möter barnen ett mer "rent" språkbruk. Där är tanken att man ska förmedla en rikssvenska, vilken eleverna ska anamma. Vänkretsen och andra grupper av ungdomar inspirerar ofta till ett mer ledigt och slangbetonat språkbruk. Resultatet av detta blir att ett barn ofta lägger sig till med två eller flera språkbruk, beroende på vem de talar med, och i vilken situation de befinner sig. Som vuxen kommer barnet att ha utvecklat detta beteende ytterligare och vara skicklig på att anpassa sitt tal efter situation och samtalspartner (Andersson 1985: 29 – 31).

2.3.2. Kvinnor och män i förhållande till dialekt

Det är inte bara vi själva som formar vår identitet, utan också samhället. Samhället är också den inrättning som bygger upp de normer vi lever efter. Därför skulle man kunna säga att det är just samhället som konstruerar kön, alltså vad som är manligt och kvinnligt. En aspekt på detta är språket. Enligt den studie som Grönberg gjort tenderar fler män än kvinnor att tala dialekt (2004: 288). Även Svahns studie visar på samma resultat (2007: 353 – 359). Sundgren (2004:121) refererar till Nordberg som menar att kvinnor tenderar att använda ett mer riksspråksnära tal eftersom deras sociala situation en gång har varit underlägsen mannens. Tanken är alltså att kvinnor, genom ett prestigefyllt språk, allt mer ska jämföras med männen. Sundgren ger flera alternativa svar på frågan om varför män talar mer dialekt än kvinnor. Hon refererar vidare till Milroy som menar att en del av förklaringen ligger i kvinnors och mäns umgängeskretsar. Män tenderar oftare att umgås i "tätare nätverk". De umgås alltså oftare med människor, och framför allt män, från den egna orten som är av samma ålder, status, klass, etc. Kvinnor, å andra sidan, rör sig mer utanför hemorten och har inte samma täta nätverk som männen. Detta gör bl.a. att de har svårare att bevara det lokala språket.

Sundgrens studie visar också att kvinnor oftare flyttar med män till deras uppväxtort än tvärtom, vilket kan visa på att de möter ett nytt språkbruk som de inte behärskar och därför väljer, medvetet eller omedvetet, att tala ett mer standardiserat språk (Sundgren 2004: 172). Enligt Milroy spelar också kvinnors och mäns val av yrke en avgörande roll för deras skilda språkbruk. Detta var också något Sundgren själv undersökte närmare i sin studie. Hennes hypotes var att personer som arbetar mycket med språk, och också komplicerat språk, i sitt yrke också har ett mer standardnära språkbruk. Fler kvinnor jobbade inom denna arbetssektor, vilket stödjer hypotesen. Såg man ännu närmre på de kvinnor och män som faktiskt jobbade där, visade det sig att kvinnor även i detta fall talade mer riksspråksnära. Det betyder alltså att även om män och kvinnor jobbar inom samma yrkesgrupp, så är det lokala språket mer använt och accepterat av män (Sundgren 2004: 121 – 123).

Sundgren (2004: 123) nämner också att ett mer standardiserat språk kan ha använts som maktmedel av kvinnor i jakten på ett jämlikare samhälle. Hon hänvisar också vidare till Chambers som förklarar att det kan finnas biologiska skillnader hos kvinnor och män, som just gör kvinnor mer verbala. Dock menar han i första hand att det är sociala faktorer i samhället som skapar kön och ger kvinnor och män olika värde. Han anser att kvinnor är mer statusmedvetna pga.

detta, och att de därför, genom språket, utger sig för att ha högre status och auktoritet än vad de egentligen har. Man kan alltså, som Sundgren påpekar, tycka att kvinnor använder språket som ett maktmedel i ett ojämlikt samhälle som styrs av män.

2.4. Attityder till språk och dialekter

Som jag tidigare har nämnt har ofta människor en stereotyp uppfattning av hur människor från olika landskap och orter är och beter sig. Andersson (1985: 140 – 143) redogör för det *egocentriska mönstret*, och har fyra olika förklaringar till vad detta innebär. Den första kallar han för *stereotypa åsikter*. Denna förklaring går ut på att människor har just stereotypa åsikter om personer från olika områden i Sverige. Dessa åsikter stämmer för det mesta väl överens med vad man tycker om dialekten från samma område. Tycker man att människorna på en plats är t.ex. glada och humoristiska, uppfattar man ofta att även dialekten från samma område har dessa karaktärsdrag. Den andra förklaringen kallas *maktrelationer* och innebär att man i ett samhälle känner mer eller mindre konkurrens med andra samhällen. Andersson ger exempel på att göteborgare ofta tycker bättre om gotländska än om stockholmska, och att detta beror på att de har mer att frukta från stockholmarna eftersom de t.ex. har större inflytande inom landet. Den tredje förklaringen benämns som *egenkritik*. Denna går ut på att vi människor har ett märkligt förhållningssätt gentemot den egna dialekten. Vi får lära oss, både i skolan och via media, att rikssvenska är det eftersträfvansvärda språket. Ofta har man dock en dialekt i sitt hem- eller uppväxtområde som betyder mycket för en och skapar den person och identitet man är. Förmodligen har man den också gemensamt med närstående grupper som familj och vänner. Andersson förklarar att det finns två principer på denna nivå. *Statusprincipen* menar att man ska sträva efter ett språkbruk som används av människor med hög status. Detta innebär att ett standard- och riksspråksnära språk hamnar högt, medan ett mer dialektalt hamnar lågt. *Samhörighetsprincipen* säger till skillnad från statusprincipen att det är mer eftersträfvansvärt att använda ett liknande språkbruk som det närstående talar. Därför blir ett mer lokalt färgat språk mer eftertraktat än ett standardiserat. Den sista förklaringen kallas för *misstro mot grannar* och går ut på att man ogillar de människor och den dialekt som finns i området närmast. Att det är på det här sättet beror förmodligen på att grannen är annorlunda jämfört med den egna gruppen. De bor också nära, vilket gör att grannens och det egna området har mycket med varandra att göra.

Fredrik Lindström (2000: 79) skriver att "det är vad allmänheten anser som riktigt som förr eller senare blir att betrakta som riktig svenska". Tidigare har det nämnts att vi människor anpassar oss efter varandras tal, och vem som anpassar sig beror ofta på status (Einarsson 2004: 44). Enligt statusprincipen, som togs upp ovan (Andersson 1985: 142), utgör rikssvenskan högst status. Därför borde det vara människor med hög status och makt som har beslutat att rikssvenskan är det rätta och riktiga språket i Sverige. Att andra formar sig efter deras beslut skulle i så fall bero på deras status och makt i samhället.

2.5. Hypoteser

Utifrån mitt syfte har jag, med hjälp av tidigare forskning och undersökningar, ställt ett antal hypoteser om vad jag väntar mig att min egen studie kommer att ge för resultat. En övergripande hypotes är att informanternas attityder till den egna dialekten är komplex. Alltså att de både är positivt och negativt inställda till den. Vad gäller aspekten kön har jag antagit att allt fler män än kvinnor anser att de talar dialekt och kommer att vara mer positivt inställda till sin dialekt. Utifrån aspekten gymnasieprogram har jag ställt hypotesen att informanter som går yrkesförberedande program både kommer att ge uttryck för att de talar mer dialekt och att de kommer att vara mer positivt inställda till den än elever som går studieförberedande program.

När det kommer till aspekten hemort har jag också antagit att informanter som bor på mindre orter kommer att anse att de talar mer dialekt och vara mer positivt inställda till ett dialektalt språkbruk än de som bor i en större stad. Jag har antagit att det finns en risk att många av informanterna blandar ihop begreppet 'dialekt' med slang och ungdomsspråk. Vad gäller dialekter överlag tror jag att de flesta kommer anse att det är viktigt att bevara dem, men framför allt större dialekter och kanske inte just den/de som finns i Skaraborg.

3. Metod och material

Detta kapitel belyser i första hand hur jag har kommit fram till mina resultat. Det förklarar dessutom vilka metoder jag har använt, och vad jag har gjort rent praktiskt, för att uppnå mina mål. Jag har gett en

bakgrund till mina informanter och har också försökt att diskutera enkäten. Det är viktigt att förklara hur jag har presenterat, jobbat med och tolkat enkäten, men också hur pass tillförlitlig jag anser att den är.

3.1. Metod

Attitydundersökningar görs oftast med hjälp av enkätundersökningar eller intervjuer. Eftersom jag ville få fram ett så brett spektrum som möjligt, kändes det därför naturligt att använda sig av enkäter. Valet att använda en enkätundersökning förutsätter nästan en kvantitativ metod, och det är framför allt en sådan jag har utgått från (Lagerholm 2005: 28). Fastän min metod är kvantitativ, vill jag också påstå att den är kvalitativ. Detta med anledning av att jag i enkäten ofta ber om personliga svar från informanterna. Flervalsfrågorna är alltså inte så många, utan jag vill att eleverna med egna ord ska förklara vad de tycker om vissa språkliga och dialektala företeelser. Jag använder alltså den kvalitativa metoden för att ändå få ett subjektivt resultat och för att kunna skapa mig, och andra, en större förståelse av hur elever verkligen känner inför fenomenet 'dialekt'.

3.2. Material

Materialet består av de enkäter jag har lämnat ut. Med anledning av det anser jag att det är viktigt att förklara dessa närmare. Dessutom har ett antal anonyma personer svarat på dessa enkäter, och ges därför en beskrivning.

3.2.1 Informanter

Enkäten har delats ut på sex gymnasieskolor runt om i Skaraborg och totalt har 214 elever svarat på den. Urvalet av informanter har varit slumpmässig, då jag inte har velat inrikta mig på en viss åldersgrupp inom gymnasiet. Detta innebär att elever från årskurs ett, två och tre har deltagit i studien. Dock har jag varit angelägen om att ha en ganska jämn fördelning mellan studie- och yrkesförberedande program, detta för att få en bra inblick i frågan om det existerar skilda attityder till dialekt mellan dessa. Jag har valt att hårdra denna del till två motpoler för att lättast möjligt visa på likheter och olikheter dem emellan. Hade jag som Grönberg (2004) delat in programmen i tre grupper, studie- och yrkesförberedande program, samt en extra mellangrupp, hade jag fått en alltför omfattande studie att handskas med. Eftersom det finns mycket tidigare forskning kring mäns och

kvinnors attityder till dialekt har jag valt att inrikta mig på detta i min uppsats. Tonvikten kommer att ligga vid motpoler även i detta fall, män och kvinnor. Jag kommer även att inrikta min undersökning på varifrån informanterna kommer och ta reda på om hemort eller uppväxtort spelar en avgörande roll för attityder till dialekt. Detta för att jag har en uppfattning av att man inom ett område har åsikter, och kanske rent av förutfattade meningar, om hur man är inställd till dialekt på olika orter inom området.

De orter jag har valt att besöka är Lidköping, Mariestad, Skövde, Tibro och Tidaholm, vilket omfattar totalt sex gymnasieskolor. Dessa skolor, och programmen jag har besökt, kommer att presenteras mer ingående nedan. Vad som kan vara bra att notera är att alla skolor inkluderar fler hemorter än själva staden som skolan finns i. Jag kommer ändå i första hand att utgå från gymnasieorterna, och använda de som huvudsakliga benämningar till de områden som berörs. Jag kommer även att försöka gå in på vilka övriga orter är och nämna detta mer ingående i kapitlet som diskuterar resultaten kring orterna.

På De la Gardiegymnasiet i Lidköping fick jag möjlighet att träffa samhällsprogrammet under ett studietidspass. Då hade eleverna tid att jobba med sådant de låg efter med, eller kanske behövde träna mer på. För mig var denna tid optimal eftersom jag fick lämna ut min enkät hos elever i samtliga årskurser, vilket ger ett bredare spektrum till min undersökning. I Mariestad träffade jag två klasser på Vadsbogymnasiet. Den ena gick årskurs ett på handelsprogrammet, som jag räknar som ett yrkesförberedande program, och den andra gick årskurs två på samhällsprogrammet. Skövde har flera gymnasier och jag besökte de två största. Dessa två kompletterar varandra väldigt bra, eftersom det ena, Västerhöjdsgymnasiet, är mer studieinriktat, medan Kavelbrogymnasiet är mer yrkesinriktat. Jag besökte två klasser på vardera gymnasium. Från Västerhöjd fick jag informanter från årskurs två och tre på samhällsprogrammet, och från Kavelbro från årskurs ett och två på el, respektive hotell och restaurangprogrammet. På Fågelviksgymnasiet i Tibro fick jag endast möjlighet att träffa en klass. Detta var en klass som gick årskurs ett på elprogrammet. I Tidaholm, på Rudbecksgymnasiet, träffade jag två blandade klasser. Den ena klassen gick årskurs ett och bestod av elever från programmen estet, teknik och natur. Den andra klassen ingick i årskurs två och representerade programmen Natur och teknik.

Med tanke på att alla informanter inte är från, eller har vuxit upp i, Skaraborg kan resultatet påverkas i fel riktning av deras synpunkter och svar. Dessa elever är inte så många och det har därför varit förhållandevis lätt att mer noggrant se över deras svar och ta

hänsyn till deras bakgrund. Uppsatsen handlar trots allt om ungdomar i Skaraborgs attityder till dialekt. Detta inkluderar även ungdomar som har vuxit upp på annan ort.

Nedan redovisas två tabeller över informanterna.

Tabell 1 *Antal informanter uppdelade efter kön och gymnasieprogram*

	Pojkar	Flickor	Totalt
Studieförberedande	58	81	139
Yrkesförberedande	42	33	75
Totalt	100	114	214

Tabell 2 *Antal informanter uppdelade efter kön och ort.*

	Pojkar	Flickor	Totalt
Lidköping	16	12	28
Mariestad	11	24	35
Skövde	39	53	92
Tibro	13	0	13
Tidaholm	21	25	46
Totalt	100	114	214

3.2.2. Enkätundersökning

Enligt Lagerholm (2004: 68) lämpar det sig bäst att använda en enkätundersökning vid en attitydstudie, detta för att få ett bredare resultat, alltså att så många som möjligt har deltagit i studien. Hade istället intervju använts som metod, hade informanterna inte alls varit lika många och de slutsatser som dragits hade inte heller varit lika trovärdiga för en större grupp människor. Det finns dock en del nackdelar med en enkätundersökning, och det är t.ex. att det kan ske en del bortfall. Vissa informanter kan välja att inte svara på vissa frågor. Det kan också vara så att de väljer att svara oseriöst eller inte fullt ärligt. Jag har ändå fått en uppfattning och känsla för att de informanter jag har tagit hjälp av har varit förstående för att denna uppsats är något viktigt för mig och min utbildning, och därför strävat att svara ärligt och uppriktigt.

I min enkät (se bilaga 1) har jag använt mig av ett antal såväl bundna som öppna frågor. Detta beror på, som jag tidigare har nämnt,

att jag inte har velat att min undersökning ska vara helt kvantitativ, utan att jag också vill ge utrymme för det kvalitativa, där mer personliga ställningstaganden och åsikter ges utrymme. Frågorna har i första hand ställts för att få svar på vilka attityder ungdomarna har till sin och andra dialekter, men vissa har också ställts för att få en bakgrund till vilka informanterna är och varför de svarar som de gör. För att formulera frågorna och disponera min enkät har jag haft ”Enkätboken” (Trost 1994) till hjälp.

Målet med enkätundersökningen var alltså främst att skaffa sig en uppfattning om vilka attityder informanterna har till den egna dialekten. För att få svar på detta ställde jag till att börja med ett antal frågor om var de och deras föräldrar kommer ifrån och har för bakgrund. Vidare ville jag att de skulle definiera ordet *dialekt* för att jag skulle få veta att de faktiskt förstod vad begreppet innebär. Sedan ville jag att de skulle förklara vilken dialekt de talade, vad som var utmärkande med denna och att de sedan skulle ange tre ord som beskriver den. De fick också chans att ange om de tyckte bättre eller sämre om någon dialekt. Detta för att jag skulle se om de stereotypa åsikter som Andersson och Einarsson tar upp stämde även bland mina informanter. Vidare ställdes ett antal frågor med flervalsalternativ, där man också kunde förklara sin åsikt ytterligare. Dessa frågor gick allt mer in på hur man ser på sitt tal och hur man jämför sig med andra. Jag ville också ha reda på om de tyckte att talet ändrades i olika situationer och ifall det var viktigt att anpassa talet. Med tanke på att alla informanter inte har svarat på alla frågor kan det ske en del bortfall. Det kan vara bra att ha detta i åtanke när man går igenom resultaten, eftersom de procentsvar jag redovisar endast utgår från de svar jag fått och inte tar fasta på övriga.

Vad gäller själva genomförandet var jag noga med att poängtera att enkäten var helt anonym. Jag såg också till att kortfattat presentera mig själv och min undersökning. Jag ville dock inte gå in allt för mycket på denna då det kanske kunde bli allt för ledande.

4. Generella attityder till dialekt

I detta kapitel kommer helheten av enkätundersökningens resultat att redovisas och diskuteras. Detta för att skapa en förståelse för vad ungdomar i allmänhet har för attityd till sin dialekt och hur de

uppfattar dialekter. Detta kapitel lägger, med sin helhet, en grund för kommande tre kapitel, där två aspekter istället ställs mot varandra.

4.1. Gymnasieungdomars definition av dialekt

Innan enkätundersökningen utfördes var jag osäker på hur gymnasieungdomar uppfattade begreppet 'dialekt'. Tanken fanns att de kanske skulle se den del av sitt språkbruk som avvek från mängden, som t.ex. slang och ungdomsspråk, som sin dialekt, eller en del av sin dialekt. Detta gjorde att jag tidigt i enkäten bad dem förklara vad en dialekt är och vad som är karaktäristiskt för en dialekt. Alla informanter har svarat på denna fråga, och det visade sig att de allra flesta hade en god uppfattning av vad begreppet innebär. En del hade, som jag trodde, skrivit att det kunde vara slangord, men de allra flesta hade förklarat att det hade med "egna" ord och uttryck att göra. Många hade också lagt till att det handlade om bortfall och tillägg, ljud och tonfall som skiljde från standardspråket. Vissa förklarade att dialekt var ett språk i språket, att det alltså var en del av svenskan, men underlägset det pga. att dialekten inte är rikstäckande. Ungefär en fjärdedel av informanterna förklarade mer direkt att dialekt är något som skiljer sig mellan olika områden. De förklarade det t.ex. som att en dialekt var en språklig variant som visar varifrån man kommer. Två informanter förklarade det också så här: "Befolkningen på en viss ort använder ett speciellt språk som skiljer sig från det officiella." "En avvikande variant av rikssvenska som en större grupp inom ett större område talar." Detta är också särdrag för t.ex. sociolekter, men eftersom jag själv var med i klassrummet när enkäterna fylldes i vet jag genom diskussioner med eleverna att det är dialekt, i den mening som beskrivs på s. 3 som de försökte förklara.

Med andra ord hade de flesta en ganska bra uppfattning om begreppet 'dialekt' och kunde förklara det väl.

4.2. Uppfattning om dialekt och rapporterat dialektbruk

Det kan vara svårt att analysera sig själv och sitt språkbruk. Jag har själv en uppfattning om att man många gånger inte tror att man använder vissa ord och uttryck som man gör. I enkäten ställdes ändå en fråga om informanterna själva ansåg att de talade dialekt, och hela 60 % tyckte att de gjorde det. Det var också en ganska stor andel, knappt en fjärdedel, som var osäkra på om de gjorde det eller inte. De flesta, närmare 80 %, svarade att de talade västgötska, eller att det var den dialekten som talades i området som de bor i. I stort sett alla resterande informanter svarade att de talade en variant av västgötska,

som ”skaraborgska” eller ”tidaholmska”, eller att de var flexibla och ändrade sin dialekt lite beroende på var de befann sig och vem de talade med. Ett fåtal hade annan dialekt beroende på vad **var** de kom ifrån. Jag ville skapa mig en bild av vad ungdomarna tyckte om sin dialekt och därför bad jag dem beskriva den med ett antal ord. De flesta beskrev den som ”bonnig”, men ändå go, rolig och enkel. De menade också att den var lätt att förstå, men ändå lite annorlunda. Många gick in på att den kändes gammaldags och var utrotningshotad, men lade också till att det var likadant med många andra dialekter. För att ta reda på vad gymnasieungdomarna ansåg vara en del av deras dialekt frågade jag om de kunde beskriva om det var vissa ord, uttryck eller ljud som de använde. De flesta (som då också hade svarat att de talade dialekt) skrev att man använde mycket fler ö:n och ä:n. Vissa lade också till att det inte bara var ö:n, utan också ô:n. Några hade kortfattat nämnt att det användes två r-ljud, vilket jag tolkar som att både ett tungspets-r och ett tungrots-r har uppmärksamats. Informanterna går också in på att det ofta sker vissa tillägg eller bortfall till orden och att man drar ihop orden. Ett exempel på detta som jag fick i enkäten är: ”va gör’u? Detta är karaktäristiska drag för västgötskan som både Pamp (1978: 65-69) och Wessén (1970: 23-30) behandlar.

Eleverna tillfrågades hur mycket dialekt de ansåg att de talade jämfört med andra jämnåriga. Lite mer än hälften svarade att de pratade lika mycket som andra. Det kan vara bra att ha i åtanke att detta bara är en åsikt som informanterna har. Det är inte alls säkert att det är på det viset. Jag kan tänka mig att man väljer just detta alternativ för att man vill vara som andra och inte sticka ut från mängden. Nästan 40 % tyckte sedan att de pratade mindre dialekt än andra, vilket alla gånger kanske inte heller är helt säkert. Många kan ju anse att dialekt inte inger så mycket status som ett mer standardnära språk. Ungefär 10 % ansåg att de pratade dialekt. Som nämnts tidigare vill man ofta inte vara annorlunda jämfört med andra, men ska man följa tidigare forskning kan även dialekt vara statusinbringande, och då framför allt hos män.

Vidare ställdes en fråga om vad informanterna kände för sin dialekt. De fick då fylla i om de var stolta över den, skämdes för den eller inte alls tänkte på den. Nästan hälften menade att de inte alls funderade över sitt språkbruk. En fjärdedel var stolta över sin dialekt och skulle inte vilja prata annorlunda, en annan fjärdedel av informanterna menade att de tyckte om sin dialekt, men försökte att anpassa sitt språkbruk om situationen krävde det. Endast 3 % skämdes över sitt språkbruk. 2,5 % av dessa menade att de försökte prata så lite

dialekt som möjlig och resten, en person, kunde bara prata dialekt, men ville ha ett mer standardnära språk.

4.3. Förhållandet till andra dialekter

Fråga 5 i enkäten gick in på om informanterna tänkte på om andra pratade dialekt eller inte. Tre fjärdedelar svarade att de gjorde det, men att de verkligen blev uppmärksamma på det när det var någon som pratade en annan dialekt. De menade att man inte hör den dialekt som man själv och alla omkring en pratar. Det blir istället den referensram man har att jämföra med, och känns som det normala. Informanterna tillfrågades vidare om de tyckte bättre om någon annan dialekt. Ja-svararna utgjorde 53 % och nej-svararna 47 %. Det var alltså nästan lika många som tyckte om en annan dialekt, än som inte gjorde det. De dialekter som uppskattades mest var framför allt gotländska, göteborgska, norrländska, skånska, stockholmska och västmanländska. Det visade sig att fler tyckte sämre om en annan dialekt än sin egen, 60 %. Det intressanta är att de dialekter som många hade tyckt bättre om än sin egen, var samma som andra tyckte sämre om än sin egen dialekt. Det är ganska stora dialekter som informanterna tycker bättre eller sämre om, de har alltså många talare. Detta kan vara en anledning till att många har en åsikt om dem. Det kan också vara som Andersson (1985) säger, att man inte bara har en uppfattning om språket i ett område, utan om människorna. Informanterna kanske har en bättre eller sämre inställning till en dialekt för att de har fått en bra eller dålig uppfattning av en person eller en grupp från ett visst område.

Det frågades vidare efter om gymnasieeleverna ansåg att det var viktigt att dialekter bevaras. 70 % tyckte att det var viktigt. Den främsta anledningen till detta var att de tyckte att dialekter bör ses som ett svensk kulturarv som vi borde ta tillvara (bättre på). Andra anledningar var att det kan ge en föreställning om varifrån personen kommer, det ger en bredare variation av språket och skapar en gemenskap. Många tryckte också på att dialekt, och språkbruk överlag, skapar den individ man är, precis som Einarsson menar. De 30 % som inte tyckte att det var viktigt att dialekter bevarades hade som argument att språk ständigt är i förändring. De menade att om vi är på väg mot ett språkbruk som är mindre färgat av dialekt, så borde vi acceptera detta. Efter detta frågade jag om de tyckte att deras egen dialekt borde leva kvar. Vad gäller nej-sidan var antalet ungefär det samma som i ovanstående fråga, men av dem som tyckte att dialekter borde bevaras, var nästan hälften osäkra på om den egna dialekten borde finnas kvar.

4.4. Användning av dialekt

Tre frågor ställdes angående när informanterna använde dialekt. Jag ville nämligen ta reda på om de upplevde att de använde det oftare hemma och med kompisar än i skolan. Enligt Andersson förmedlar skolan ett "rent" språk och jag ville ta reda på hur eleverna själva såg på detta, om de faktiskt tyckte att de talade mindre dialekt i skolan. Det visade sig att resultaten stämde ganska bra överens vad gäller alla aspekter. Eleverna ansåg alltså att de talade lika mycket dialekt i skolan som hemma och med kompisar. Vad detta beror på skulle kunna vara att lärare, och den svenska skolan överlag, har blivit mer accepterande till ett mer varierat och brett språkbruk. Både eftersom vi allt mer uppmärksammas om att dialekter försvinner och eftersom skolans kursplan säger att man ska främja individens utveckling (www.skolverket.se). Som sagt kan en persons språkbruk anses vara en del av den unika individ man är, och bör därför tas tillvara.

För att ta reda på om det fortfarande är det "rena" språket som förmedlas i skolan ställde jag ytterligare ett par frågor om detta. Bl.a. undrade jag om det spelade någon roll om man talade dialekt eller inte. Många blev förvirrade över denna fråga, och hela 80 % tyckte att det inte spelade någon roll om de talade dialekt eller inte, så länge de blev förstådda av andra och var bekväm. Det frågades vidare om lärare brukade rätta elever som använder dialekt. Hälften av informanterna svarade nej. Ungefär 40 % svarade att de att lärarna gjorde det ibland, men framför allt i skrift. Det verkade ändå som att eleverna accepterade detta. De tyckte inte att man skulle skriva talspråk.

4.5. Slutsats

Helhetsintrycket av informanternas svar blir att ganska många tycker att de talar dialekt och har en positiv inställning till dialekter. Många tycker bättre om den egna dialekten än andra, men enligt Andersson (1985) är detta ett vanligt fenomen.

5. Attityder utifrån variabeln kön

Eftersom det tidigare har forskats kring hur män och kvinnor använder dialekt, och hur deras språkbruk skiljs åt, kändes det naturligt att

undersöka detta även bland gymnasieungdomarna i Skaraborg. I enkäten har det inte ställts någon direkt fråga om informanternas anser att det finns någon skillnad i mäns och kvinnors språkbruk. Det som istället kommer att analyseras är deras attityder till dialekt utifrån deras svar som män och kvinnor i varsin grupp.

5.1. Uppfattning om dialekt och rapporterat dialektbruk

Som nämnts i kapitel 4 har de flesta informanter beskrivit dialekt utifrån uppsatsens definition. Dock verkar det som att fler kvinnor än män har en tendens att mer utförligt beskriva begreppet. Männerna har överlag mest kommenterat att själva språket skiljer sig från standardsvenskan, vad gäller uttal, tonfall, sammansättningar m.m. Kvinnorna har också nämnt detta, men de har, i större utsträckning än männen, förklarat att det har att göra med att en grupp människor, på ett avgränsat område, använder en form av svenska som avviker från det neutrala standardspråket.

Tidigare forskning har visat att män oftare än kvinnor talar dialektalt. Detta trodde jag att även min undersökning skulle spegla. Det visade sig att 60 % av kvinnorna och 50 % av männen som svarade på enkäten ansåg att de talade dialekt. Detta skulle kunna betyda att kvinnor har börjat tala mer dialekt eller att de anser att de talar ett språk som är färgat av dialekt, men inte lika färgat som männens. Det är viktigt att ha i tanken att undersökningen handlar om rapporterat språkbruk och attityder. Möjligheten finns att fler kvinnor anser att de talar mer dialekt än män. En förklaring till detta skulle kunna vara att kvinnor är mer medvetna om sitt språkbruk än män, och därför lättare skulle kunna uppfatta sin egen dialekt. Det visade sig också att nästan hälften av kvinnorna, och drygt hälften av männen, ansåg sig prata lika mycket dialekt som ungdomar i deras omgivning. Det har förmodligen med status att göra och att man inte vill sticka ut från mängden. Man vill varken prata mer eller mindre dialekt än andra, eftersom är man annorlunda blir man kanske inte en del av gruppen. Drygt 40 % av kvinnorna och 30 % av männen ansåg att de talade mindre dialekt än andra. Knappt 10 % av kvinnorna och 15 % av männen tyckte att de pratade mer dialekt än andra. Dessa siffror speglar de resultat som tidigare fått inom forskning och som tyder på att män är mer dialektala än kvinnor.

Den dialekt de flesta menar att de använder är västgötska. Men fler kvinnor än män identifierar sig mer med orten och menar att de talar lidköpingsmål eller "tidaholmska". Männerna menar, å sin sida, oftare att de talar skaraborgska, alltså att de identifierar sig med det gamla länet. Tanken hade annars funnits att fler män skulle identifiera

sig med ett mindre område, eftersom de, som Sundgren (2004) nämner i sin studie, umgås i tätare nätverk och blir mer uppbundna till hemorten. Informanterna beskriver sin dialekt som i första hand ”bonnig”, men också speciell, bekväm och gammaldags. Precis som tidigare lägger kvinnorna ut texten mer och är mer angelägna om att ge en passande beskrivning av sin dialekt. Männerna använder oftare enklare ord vilket gör det lättare att avgöra om de är positivt eller negativt inställda till dialekten. Av de beskrivande orden att döma, tycks ändå de flesta från båda könen ha en positiv inställning till sin dialekt.

Vidare ställdes frågan om vad informanterna kände för sin dialekt och sitt språkbruk. Hela 50 % av kvinnorna, och nästan lika stor andel av männen, menade att de inte tänkte på sitt tal, eller om de använde dialekt. Att så många av kvinnorna menade att de inte tänkte på sitt språkbruk kan tyckas vara förvånande, speciellt med tanke på hur väl de har kunnat beskriva och identifiera dialekten. 20 % av kvinnorna, respektive 30 % av männen, var stolta över sin dialekt och skulle inte kunna tänka sig att prata annorlunda. I stort sett en fjärdedel, från båda parter, tyckte om sin dialekt, men ansåg att det var viktigt att anpassa sitt tal efter situation. Endast 6 personer skämdes över sitt språk, och av dessa var 4 kvinnor.

5.2. Förhållande till andra dialekter

85 % av kvinnorna och nästan 70 % av männen menade att de lade märke till om andra talade dialekt. Detta var ett väntat resultat då tidigare forskning har visat på att en större andel män talar dialekt, vilket också kan innebära att de inte i lika stor utsträckning uppfattar om andra gör det eller inte. Informanterna tillfrågades vidare om de tyckte bättre eller sämre om någon annan dialekt än sin egen. 67 % av kvinnorna tyckte bättre om någon annan dialekt, och endast 32 % av männen. Detta kan också förklaras med att fler män talar dialekt och vill försvara den grupp och den identitet de tillhör i och med sitt språkbruk. Nästa fråga visade att 60 % av männen tycker sämre om någon annan dialekt än sin egen. Av kvinnorna tycker samma procentandel sämre om någon annan dialekt. De dialekter som de tycker både bättre och sämre om är skånska och stockholmska. Männerna verkar även ha en positiv eller negativ uppfattning om västmanländska och östgötska, medan kvinnorna fokuserar mer på göteborgska, norrländska och småländska.

80 % av kvinnorna ansåg att det var viktigt att bevara dialekter. Framför allt för att ta tillvara på ett kulturarv, men också för att värna

om sitt ursprung och sin identitet. 60 % av männen ansåg också att det är viktigt för att hålla fast vid sin historia. De övriga 40 % tyckte alltså inte att det är lika viktigt att bevara dialekter. Detta förklaras bl.a. med att språk naturligt förändras och att om en dialekt dör ut beror det på att ingen vill använda den. Jag uppfattar det som att fler kvinnor än män tänker på bakgrunden till varför dialekter inte används lika mycket idag, och att de därför värdesätter dialekter högre. Det visade sig ändå att ungefär hälften av både männen och kvinnorna ansåg att just deras dialekt bör bevaras. En fjärdedel från båda grupperna ansåg att det var onödigt, och ytterligare en fjärdedel var osäkra på vad de tyckte.

5.3. Användning av dialekt

Tre frågor ställdes angående informanternas språkbruk i olika situationer. Jag ville ta reda på när de ansåg att de talade mest dialekt; hemma, i skolan eller tillsammans med kompisar. Resultaten var ganska jämna, men det visade sig att både kvinnor och män tyckte att de använde dialekt mer sällan i skolan. Det visade sig också att kvinnor, oftare än män, ansåg att de alltid pratade dialekt i hemmet och med kompisar. Detta kan bero på att fler män i undersökningen hade utländsk bakgrund och inte ansåg att de direkt talade någon form av dialekt över huvudtaget. De menade att de hemma och tillsammans med kompisar ofta talade sitt modersmål, så det var framför allt i skolan som de mötte den svenska dialekten och kanske någon gång använde den.

Eleverna tillfrågades vidare om det spelade någon avgörande roll om man talade dialekt i skolan eller inte. Båda könen var överens om att det inte gjorde det, men männen var mest övertygade. 85 % av dem ansåg att det inte var viktigt så länge man kunde förstå varandra. De menade också att så många olika kulturer ofta möttes på skolan så att man är tvungen att ha ett öppet sinne för olika typer av språkbruk. 35 % av kvinnorna tyckte att användning av dialekt i skolan kunde ha en viss betydelse eller var osäkra på vad de tyckte. Deras argument var att man i skolan ska lära sig ett korrekt språk och att det därför är viktigt att även mötas av ett sådant. Informanterna fick också en fråga om ifall lärare brukar rätta elever som använder dialekt. Hälften av kvinnorna och 30 % av männen ansåg att de gjorde det ibland. Främst i skrift, men någon gång även i tal om eleverna höll en muntlig framställning eller om de helt enkelt inte förstod sina elever. Endast 10 % från båda grupperna ansåg att lärarna alltid påpekade användning av dialekt. 60 % av männen och 40 % av kvinnorna ansåg att de aldrig rättades.

5.4. Slutsats

Överlag tenderar kvinnor att svara mer utförligt på enkätfrågorna. Frågan är om detta gör dem mer medvetna om sitt språkbruk och sina attityder till detta, eller om de bara har lättare för att uttrycka sig än män. Kvinnor verkar också ha en mer positiv syn på dialekter överlag och vill behålla dem som en del av Sveriges kultur, medan männen framför allt värnar om den egna. Jag har fått en uppfattning om att de kvinnliga informanter jag har mött till viss del bryter tidigare forsknings mönster, i och med att de i större utsträckning än män menar att de talar dialektalt och även för att de oftare anser att de alltid talar dialektalt. Vad gäller männen tycker jag att de följer forskningens mönster. En ganska stor andel menar att de har en dialektal färgning av språket, och många tycker oftare sämre om någon annan än sin egen dialekt, vilket innebär att de vill stå upp för vad som är speciellt för just dem och det område de lever i.

6. Attityder utifrån variabeln gymnasieprogram

Anna Grönberg (2004) har tidigare gjort en undersökning om dialekter som bl.a. inriktar sig på att ta reda på vilka elever som pratar mest dialektalt, de på studie- eller yrkesförberedande program. Hennes studie visade att barn och ungdomar med föräldrar som hade utbildat sig på högskola eller universitet oftare tenderade att välja studieförberedande utbildningar. Grönberg gjorde antagandet att dessa föräldrar talade mindre dialekt jämfört med dem som inte hade vidareutbildat sig efter grundskola och gymnasium (Grönberg 2004: 21). Det betyder att barnen genom socialisation, där de härmar och tar efter sina föräldrar, övertar föräldrarnas språkbruk. Barn till högutbildade föräldrar skulle alltså därför mer sällan tala dialekt än barn till lågutbildade. Eftersom dialektens försvagande idag uppmärksammas allt mer, kanske det är så att det dialektala språkbruket har utjämnats något mellan de två programinriktningarna. Därför vill även jag undersöka detta närmare. Som grund till detta vill jag redovisa att nästan 30 % på studieförberedande program har två högutbildade föräldrar, knappt 40 % har en högutbildad förälder och 30 % av de studieinriktade elevernas föräldrar har inte vidareutbildat sig. På de yrkesförberedande programmen har endast 15 % två

högutbildade föräldrar, knappt 30 % har en högutbildad förälder och ca 60 % av deras föräldrar har inte vidareutbildat sig.

6.1. Uppfattning om dialekt och rapporterat dialektbruk

Som tidigare nämndes i kapitel 4 tycktes de flesta informanterna vara medvetna om vad begreppet dialekt innebär. Det enda som skiljer mellan studie- och yrkesförberedande program är att elever på studieförberedande beskriver begreppet mer utförligt. När informanterna tillfrågades om de ansåg att de talade dialekt blev det samma procentuella skillnad mellan programinriktningarna. 56 %, alltså drygt hälften, ansåg att de talade dialekt, dessutom var en fjärdedel osäker på om de gjorde det eller inte. Det var förståeligt att så många skulle anse att de talade dialekt på de yrkesförberedande programmen, men det var svårare att föreställa sig att det skulle vara så många från de studieförberedande. Det visade sig dock att de inte bara beskrev sin dialekt som västgötska, utan de kunde bli mer ingående och kalla den skaraborgska, "tidaholmska" eller lidköpingsmål. De kunde också förklara de dialektala karaktärsdragen mer ingående än elever på de yrkesförberedande programmen. Båda programmen tog upp att det används fler ö:n, ô:n och ä:n i den västgötska dialekten, men det var bara det studieförberedande som kunde beskriva att det fanns två r-ljud, att ord ofta drogs samman och tappade eller lade till ändelser. Jag kan tänka mig att det finns flera förklaringar till detta. Bl.a. att elever på dessa program kanske får lära sig mer om dialektala skillnader i skolan, men också att de kanske faktiskt är mer medvetna om den dialekt de talar, och som talas i området där de bor, vilket kan göra det lättare att urskilja dess särprägel.

I stort sett hälften av eleverna från de studieförberedande programmen, och 40 % från de yrkesförberedande, menar att de inte tänker på sitt tal. 20 % från de studieförberedande programmen menar att de är stolta över sin dialekt, och 35 % från de yrkesförberedande. Vidare tycker 30 % från studieförberedande program om sin dialekt, men väljer att anpassa sitt tal efter situationen de befinner sig i. Från yrkesförberedande är det procentuella antalet 20 %. Totalt skämdes 6 personer för sin dialekt. Det märks inte bara på dessa siffror att båda programinriktningarna har en positiv inställning till sin dialekt, utan också på de ord som använts för att beskriva dialekten. Många beskriver västgötskan som rolig, go, fin och skön. Ett fåtal beskriver den som slarvig och tröttsam. På de studieförberedande programmen är variationen av beskrivande ord större. Där nämns även ord som annorlunda, charmig, gammaldags och rå. Det är svårt att avgöra om

alla ska ses som positiva eller om vissa är av en mer negativ klang. Det ord som ändå används mest för att beskriva dialekten är från båda programmen ”bonnig”.

6.2. Förhållande till andra dialekter

Drygt hälften av informanterna från yrkesförberedande program menar att de tänker på om någon annan talar dialekt. 65 % från studieförberedande menar att de gör det. Att det är så här kan bero på att elever på yrkesförberedande program faktiskt talar mer dialekt och inte lika ofta lägger märke till att andra gör det. Informanterna tillfrågades om de tyckte bättre om någon annan dialekt än sin egen. Fler från studieförberedande program tyckte bättre om någon annan, än de från yrkesförberedande, 55 % mot 35 %. Däremot tyckte fler från yrkesförberedande program sämre om någon annan dialekt än sin egen, 70 % jämfört med 50 % från studieförberedande. Detta skulle också kunna förklaras med att fler på yrkesförberedande program talar dialekt. Pga. det känner de sig kanske mer hotade av andra dialekter (Einarsson 2004: 45 – 46), jämfört med elever på studieförberedande program. Precis som i helhetsresultatet visade det sig att det var de lite större dialekterna som man antingen tyckte bättre eller sämre om. Gotländska, göteborgska, skånska, stockholmska och västmanländska. På de studieförberedande programmen tyckte informanterna bättre om norrländska och småländska och på de yrkesförberedande tyckte man om göteborgska och småländska.

Både på studie- och yrkesförberedande programmen anser en övervägande mängd av informanterna att det är viktigt att bevara Sveriges dialekter, ca 70 % från båda. Båda programinriktningarna förklarar detta med att det är viktigt att ta vara på det språkliga arv som man fått och att bejaka sitt ursprung. Det nämns också att det är viktigt för identitetsskapande och utveckling. På de studieförberedande programmen går eleverna också in på att dialekter är ett viktigt kulturarv. Det visar sig vidare att dessa informanter är mer angelägna om att deras dialekt bevaras än de från yrkesförberedande program. Dessutom är de sistnämnda i större utsträckning osäkra på vad de egentligen tycker, de verkar överlag ha svårare för att ta ställning.

6.3. Användning av dialekt

Vad gäller frågorna om när man talar dialekt var de procentuella resultaten väldigt lika mellan de studie- och yrkesförberedande programmen. Det visade sig dock att en större del av informanterna

från studieförberedande program tyckte att de använde dialekt ibland, både i skolan, hemma och med kompisar. Från de yrkesförberedande programmen var det övervägande svaret att dialekt alltid användes. Det som är intressant är ändå att procenttalen är större för att använda dialekt i hemmet och med vänner, än i skolan. Skillnaderna är små, men några av eleverna har kommenterat att deras språkbruk är annorlunda när de är i skolan. De menar att de anpassar språket mer eftersom det blir en mer seriös stämning. Det blir inte lika neutralt och enkelt som hemma och med vänner. Trots detta ansåg 75 % av eleverna på studieförberedande program och 85 % på yrkesförberedande att det inte spelade någon roll om man talade dialekt i skolan. Så länge man förstod varandra skulle det inte spela någon roll om man talade med eller utan dialekt. Många från de studieförberedande programmen menar att man ska få tala som man vill, eftersom det är en del av ens personlighet. Eleverna tillfrågades också om lärare rättade någon som använde dialekt och drygt hälften av eleverna från studieförberedande program och ca 60 % från yrkesförberedande menade att det inte gjorde det. Ungefär 30 % från både programinriktningarna menade ändå att de gjorde det ibland, t.ex. i skrift och muntlig framställning.

6.4. Slutsats

Det kan vara så som tidigare forskning säger, att elever på yrkesförberedande program talar mer dialekt än de på studieförberedande, men denna studie visade åtminstone att de själva anser att de i lika stor utsträckning talar dialekt. Det verkar också som att de flesta har en positiv inställning till sitt språkbruk. Skillnaderna mellan programinriktningarna är inte så stora som jag från början trodde. Det enda är att informanterna från studieförberedande program hade lättare för att uttrycka sig, ge fler komplicerade exempel och att de hade lättare för att beskriva dialektalt språkbruk och dess karaktärsdrag.

7. Attityder utifrån variabeln ort

Kapitel 7 kommer att gå in på hur gymnasieungdomars attityder till dialekt skiljer sig beroende på varifrån de kommer eller var de bor. Varje stads resultat kommer att redovisas var för sig. För att inte

skapa för mycket upprepning i texten kommer jag framför allt att ta upp de resultat som skiljer sig åt mellan städerna. Kapitlet kommer sedan att avslutas med en sammanfattande del där stadsresultaten ställs mot varandra.

7.1. Lidköping

Det var i Lidköping som eleverna i störst utsträckning gav de förklaringar av en dialekt som stämde bäst överens med den definition som redovisas i kapitel 2. Eleverna förklarade alltså både att dialekten var knuten till ett visst område, men också att man använde speciella ljud, ord, uttryck och intonationer. I Lidköping förklarade man, till skillnad från de andra städerna, att man inte bara använde extra mycket ä:n, ö:n och ô:n, utan också mer å:n. En elev hade, för att förtydliga detta, gett exemplet att man sa "ståbbe" istället för "stubbe". 40 % av informanterna i Lidköping ansåg att de talade dialekt, vilket är mindre än undersökningens genomsnitt. Lika många menade också att de inte tänkte på hur de talade eller var osäkra på sitt språkbruk. Det var dock ingen som skämdes över sin dialekt. En fjärdedel var stolt över den och ytterligare en fjärdedel menade att de tyckte om sin dialekt, men att de försökte anpassa sitt språkbruk i vissa situationer. Frågan om hur ofta man använde dialekt i skolan, hemmet och tillsammans med vänner gav ett ganska jämnt resultat, men det fanns ändå en viss procentuell ökning från skola till hem och från hem till vänner.

7.2. Mariestad

I Mariestad hade de flesta beskrivit att en dialekt är en språklig variant av svenskan som skiljer sig åt inom landet. Givetvis är detta en korrekt beskrivning av en dialekt, men det kan likaväl vara en beskrivning av andra språkliga varianter av svenskan. Det gavs dock språkliga exempel på ord och uttryck som användes, vilka kan kopplas till den västgötska dialekten. Man förklarade också att ord ofta drogs ihop och att ändelser tappades och att andra lades till. Drygt 60 % av informanterna ansåg att de talade dialekt och 15 % att de inte gjorde det. 10 % menade att de var stolta över sin dialekt och inte ville ändra den, 25 % tyckte om den, men ansåg också att det var viktigt att kunna anpassa sig till ett mer riksspråksnära tal i vissa situationer. 65 % menade att de inte alls tänkte på sitt språkbruk. Procentantalen är jämna vad gäller när och hur ofta man talar dialekt. Informanterna i Mariestad har ändå svarat så att det tydligt syns att de anser att de använder mer dialekt hemma och med vänner än i skolan.

7.3. Skövde

Informanterna i Skövde hade lätt för att uttrycka att en dialekt var en typ av språk som var en del av svenskan och som pratas på ett speciellt område. De hade inte, som andra, i lika stor utsträckning förklarat vad i språket det var som kunde skilja sig från det officiella standardspråket. I Skövde ansåg 40 % av eleverna att de hade ett dialektalt språkbruk, 25 % ansåg att de inte hade det och 35 % var osäkra på vilket. Mindre än hälften ansåg alltså att de talade dialekt och det var inte bara västgötska, utan många ansåg också att deras dialekt var färgad av andra dialekter, som t.ex. göteborgskan. Detta skulle kunna bero på att Skövde är en av Skaraborgs största städer och har goda förbindelser mot andra håll. Detta kan göra att allt fler kommer i kontakt med andra dialekter än den som finns ”hemma”. Dessutom kan det vara så att ett storstadskomplex byggs upp i Skövde, vilket kan betyda att ett mer standardnära språk värderas högre än dialekten. Även i Skövde var resultaten om hur mycket dialekt man pratade i skola, hem och med vänner jämna. Där visade det sig dock att informanterna oftare än i andra städer fyllde i att de aldrig eller sällan talar dialekt. Vidare skiljer inte resultaten nämnvärt mellan skola, hem och vänskapskrets. Detta kan bero på att man i Skövde har ett mer standardnära språk än i övriga städer.

7.3. Tibro

I Tibro lyckades eleverna beskriva att en dialekt var en del av språket som varierade från det officiella. Dock hade de svårt att uttrycka sig om att denna avvikelse var knuten till ett visst område. Jag är ändå ganska övertygad om att de var medvetna om detta med tanke på att de öppet förde en diskussion om detta i klassrummet, dessutom var flera av dem kom från andra städer, bl.a. Stockholm, Västerås och Umeå. Dialekter tycktes vara ett väl omtalat ämne på skolan. En stor del av eleverna tyckte också att de talade dialekt, hela 80 %, och nästan hälften var stolta över den. Den andra hälften menade att de inte tänkte på sitt språkbruk. Även i Tibro var de procentuella resultaten om när och hur ofta man använder dialekt väldigt lika. Det visade sig dock att i skolan ansåg 30 % att de talade dialekt ibland. Hemma och tillsammans med vänner var det endast 18 %. De tolv övriga procenten menade att de oftare talade dialekt i dessa situationer, vilket styrker tidigare forskning.

7.4. Tidaholm

I Tidaholm lyckades de flesta förklara att en dialekt är en del av svenskan som låter olika på olika platser i landet. Det var inte många informanter som gick in på de språkliga skillnaderna, utan det var områdesfaktorn det fokuserades på. 65 % ansåg att de talade dialekt, 10 % att de inte gjorde det och en fjärdedel svarade att de var osäkra på vilket. Det visade sig att många ansåg att de talade västgötska, men jämfört med andra städer identifierade sig informanterna i Tidaholm även med den egna staden. De menar alltså att de talar tidaholmska, eller "tiahölska", som de själva både skriver och säger det. De beskriver vidare dialektens särdrag som användning av många ä:n, ö:n och ô:n, och att man har många bortfall, både av ändelser och inne i ord. Vad gäller när och hur ofta man talar dialekt visade det sig att fler informanter menar att de alltid talar dialekt i hemmet och med vänner än i skolan. Men det var ganska jämt fördelat i övrigt. Detta styrker dock till viss del tidigare forskning.

7.5. Jämförelse

Alla städer tycktes ha en uppfattning om dialekter som stämmer väl överens med definitionen i kapitel 2. Lidköpingsinformanteras verkar dock stämma mest överens med den. I Tibro och Mariestad hade man främst tagit fasta på den språkliga aspekten av vad som skiljer en dialekt från standardspråket, som t. ex. uttryck, tonfall, m.m. I Skövde och Tidaholm hade eleverna istället lättare för att förklara att en dialekt är en avvikande del av språket som är knuten till ett visst område. Detta uttrycktes i Lidköping i större utsträckning som en helhet. I Tibro ansåg 80 % att de talade dialekt och i Mariestad och Tidaholm låg andelen som ansåg att de talade dialekt mellan 60 och 65 %. I Lidköping och Skövde var det färre som ansåg att de talade dialekt, ca 40 % i båda städerna. Att det ser ut så här kan bero på att det i de mindre städerna är mer accepterat att tala dialekt, och att det faktiskt inger en viss status. I de större städerna, Lidköping och Skövde, är det förmodligen tvärtom. Vad som inger status där är istället ett mer riksspråksnära tal, vilket kan bero på att man vill övergå till, eller menar att man redan befinner sig i, ett storstadsliv. Vidare kan det mindre dialektala språkbruket i de större städerna bero på att fler kulturer möts där samtidigt som man också influeras av närliggande störstäder som t.ex. Göteborg.

Informanterna i Tibro tycktes ha mest positiv attityd till den egna dialekten. En ganska liten andel, 30 %, menade att de tyckte bättre om någon annan dialekt än den egna och 60 % tyckte sämre om

någon. Detta kan avspegla att Tibroinformanterna vill stå upp för och skydda sin dialekt. Det tyder på en form av stolthet som inte har visats på de andra orterna. Skövde och Lidköping har legat på en ganska jämn nivå. Ungefär 50 % från båda städerna tyckte både bättre och sämre om någon annan dialekt än den egna. I Mariestad och Tidaholm tyckte uppmot tre fjärdedelar bättre om någon annan dialekt. Detta kan tyda på att det finns en form av osäkerhet till den egna dialekten och till sitt språkbruk överlag. Det kan vara så att det riksspråksnära talet breder ut sig allt mer i städerna, samtidigt som många betonar att dialekten är viktig, vilket kan leda till någon form av statuskonflikt. Människor kan få svårt att avgöra vad majoriteten av gruppen anser, och därför kan det bli svårt att ta ett avgörande beslut.

Vidare ansåg majoriteten från städerna att det var viktigt att bevara dialekter, men färre ansåg att det var viktigt att bevara den egna. Jag tror att många anser att det är viktigare att ta tillvara på ”större” dialekter och att många inte inser och förstår att västgötskan faktiskt utgör en ganska stor dialekt. Vad som också var intressant var att det ord som oftast användes för att beskriva den egna dialekten var ”bonnig”, eller i Skövdes fall ”bondig”. Jag vet inte om detta är ett intryck som kommer utifrån, eller om informanterna själva verkligen uppfattar dialekten som sådan. Det man kan ifrågasätta är om informanterna verkligen identifierar dialekten som bonnig, eller om de har tagit upp omgivningens åsikter om deras dialekt.

Städerna hade ganska jämna svar vad gäller hur mycket dialekt de talar i skola, hem och med vänner. Dock visade det sig att det i alla städer, utom Skövde, fanns en viss procentuell ökning från skola till hem och från hem till vänner. Tidigare forskning menar att det ska användas ett mer standardnära språk i skolan och ett mer ledigt utanför. Detta kan sättas i samband med den procentuella ökningen. Denna är som sagt inte så stor, vilket kan vara ett tecken på att man allt mer uppmärksammar utjämnandet av dialekter och försöker ta tillvara på en del av det språkliga kulturarv som dialekter utgör. Alla städer ansåg att det var viktigt att man skulle få tala på det sätt som man kände sig mest bekväm med och att ett dialektalt språkbruk inte skulle behöva påverka ens studier. Detta förklarade de med att någons språkbruk var en del av den personens identitet. Jag tror att skolan idag fokuserar allt mer på individens utveckling, som det talas om i kursplaner, och jag tror verkligen att detta påverkar eleverna till att respektera varandras olikheter och se dem som tillgångar istället för nackdelar och hinder. Också det att fler kulturer möts i skolan tror jag kan ha en inverkan på att även svenska elever vill värna om och visa upp sitt ursprung.

8. Sammanfattande slutdiskussion

Detta är det avslutande kapitlet där jag kommer att återvända till de frågeställningar jag redovisade i början av arbetet. Jag kommer att försöka besvara dem utifrån enkätsvaren och de intryck jag fått av informanterna vid våra möten.

Nedan återgår jag till frågeställningen:

- Vad har gymnasieungdomar i Skaraborg för attityd till den egna dialekten?
 - Har män och kvinnor olika inställning till den egna dialekten?
 - Har elever på studie- respektive yrkesförberedande program olika inställning till den egna dialekten?
 - Har ungdomar på olika orter olika inställning till den egna dialekten?
- Vad innebär ordet *dialekt* för gymnasieungdomar i Skaraborg?
- Vad har gymnasieungdomar i Skaraborg generellt sett för syn på dialekter?

Generellt sett uppvisade ungdomarna en positiv inställning till den egna dialekten och mer än hälften ansåg att deras språkbruk var färgat av dialekt. Detta kan betyda att våra dialekter kommer att leva kvar länge till, också med tanke på att närmare tre fjärdedelar ansåg att det var viktigt att bevara dem. Som tidigare nämnts är det svårt att analysera sitt eget språkbruk, och ungefär hälften av informanterna menade att de inte tänkte på hur de talade. En fjärdedel var stolta över sin dialekt och en femtedel ansåg det viktigt att kunna anpassa sitt tal. Endast 5 % ansåg att de skämdes över sin dialekt, vilket kan indikera att dialekt är något viktigt och värdefullt för ungdomar i Skaraborg. Å andra sidan skulle det också kunna betyda att man inte tänkte på sin dialekt alls. Hypotesen jag ställde angående skaraborgska gymnasieungdomars helhetsintryck av den egna attityden var att det skulle vara komplext, att inställningarna skulle vara delade. Så var fallet, men fler än jag kunde tro uppskattade verkligen den egna dialekten och ansåg att det var viktigt att bevara den.

Vad gäller den könsliga aspekten antog jag att fler män än kvinnor skulle vara positivt inställda till den egna dialekten. Även detta visade sig stämma, men procentskillnaderna var inte så stora som jag först hade trott att de skulle vara. I vissa fall uppgav även kvinnor att de ansåg sig tala dialekt oftare än män. Kvinnor menade

också att de i större utsträckning än männen var måna om att bevara dialekter, 80 % jämfört med 60 %. Dessutom hade de en mer positiv inställning till dialekter överlag, vilket kan förklaras med att män är mer uppknutna till den egna orten, och därför också den egna dialekten, och i första hand vill skydda och vårda denna. Vad gäller frågan om man ska få använda dialekt i skolan, utan att det ska påverka ens studier, tyckte fler män än kvinnor att det var viktigt att man skulle få göra det. Flera kvinnor ansåg att det var viktigt att det användes ett "korrekt" språk i skolan eftersom det var det man skulle lära sig där. Att männen svarade nej i större utsträckning än kvinnor tror jag beror på att de har lättare för att möta nya och olika typer av människor. Kvinnor behöver dessutom oftare än männen en grupptillhörighet där de, enligt mig, oftare blir accepterade om de är mer lika resten, det är så de skaffar sig status.

Hypotesen som ställdes om gymnasieprogram var att fler elever på yrkesförberedande skulle ha en mer positiv inställning till, och i större utsträckning anse att de talade dialekt. Utifrån enkätundersökningen visade det sig att programinriktningarna var jämbördiga, en lika stor procentandel från bägge ansåg att de talade dialekt. Detta var ett överraskande resultat. Mycket kan bero på att man i skolan oftare talar om olika kulturer och att dialekter är på väg att försvinna. Detta leder nog till att flera elever reflekterar över sin bakgrund och sitt ursprung, vilket kan resultera i att många finner att det är något viktigare än vad man tidigare ansett och därför vill bevara det, bl.a. genom att tala ett mer dialektfärgat språk. Vidare var programmen överens. Det enda var att yrkesförberedande program oftare ansåg att de alltid talade dialekt jämfört med studieförberedande.

Vad gäller aspekten ort ansåg informanter från de större städerna, Lidköping och Skövde, att de mer sällan talade dialekt än de från mindre. De sistnämnda tycktes också oftare ha en mer positiv inställning till den egna dialekten. Detta följer den hypotes som sattes innan undersökningen gjordes. Att det är så här beror troligen på att de större städerna påverkas av storstadsnormer, vilket kan betyda att det också blir viktigare att tala mer neutralt för att uppehålla sin status. I de mindre städerna ansågs det också vara viktigare att bevara dialekter. Förmodligen för att de i större utsträckning använde dialekt och upplevde detta kulturarv mer ingående än övriga.

När det kom till begreppet dialekt ställdes hypotesen att många skulle blanda ihop det med slang och ungdomsspråk. Ett fåtal hade med detta i sina beskrivningar, men de flesta informanterna hade lyckats väl. De flesta beskrev dock antingen att det handlade om en del av språket som avvek från det neutrala eller att en språkform var

knuten till ett visst område. Ett fåtal hade dock med bägge aspekterna av begreppet. Detta visar att ungdomar är väl medvetna om hur språk varierar, och jag tror att det har blivit viktigare att tala om dialekter och andra varieteter av språket i skolan eftersom det utjämnas allt mer.

Vad gäller den övergripande uppfattningen om dialekter visade det sig att majoriteten av informanterna ansåg att det var viktigt att bevara dialekter, framför allt av historiska och kulturella skäl, men också pga. personliga. Många ansåg att språkbruket gjorde en person unik och därför ansågs det vara viktigt att denna skulle få vara sig själv. Jag tror att många av dessa åsikter grundar sig i att man i dagens samhälle ska skapa sig en egen identitet och vara olik andra, men ändå vara en del av gruppen. Detta beteende tror jag att man kan skapa genom att t.ex. använda ett språkbruk som skiljer sig från rikssvenskan, bl.a. dialekt.

Framtiden för dialekten ser ljusare ut i Skaraborg än vad jag tidigare hade kunnat hoppas på. Med tanke på att så många verkar värna om sin egen dialekt, och om att även övriga dialekter ska få leva vidare, tror jag att de kommer att göra det. Jag tror också, som resultaten visade, att allt fler kvinnor och personer som går studieförberedande program kommer ta till sig dialekten. Många kommer nog att anse att det är viktigt, men också trevligt, att möta personer vars språk är färgat av deras ursprung. Inte bara för att veta varifrån de kommer, utan också för att det tyder på att det inom Sverige finns olika kulturer och att dessa, bl.a. genom dialekter, lever vidare.

Litteraturförteckning

- Andersson, Lars-Gunnar 1985. *Fult språk*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Edlund, Lars-Erik 1994. Dialekterna och de regionala språken i nutid och framtid. I: Blomberg, Barbro & Sven-Olof Lindquist (red.). *Den regionala särarten*. Lund: Studentlitteratur. S. 211-232.
- Einarsson, Jan 2004. *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Grönberg, Anna Gunnarsdotter 2004. *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. (Acta Universitatis Gothoburgensis), Göteborg: Göteborgs universitet,.
- Kotsinas, Ulla-Britt 2004. *Ungdomsspråk*. (3:e upplagan) Uppsala: Hallgren och Fallgren.
- Lagerholm, Per 2005. *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindström, Fredrik 2000. *Världens dåligaste språk*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- NE = Nationalencyklopedin 2009. Andra och fjärde bandet. Malmö: Nationalencyklopedin.
- Pamp, Bengt 1978. *Svenska dialekter*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Sundgren, Eva 2004. *Språklig variation och förändring. Exemplet Eskilstuna*. Lund: Studentlitteratur.
- Svahn, Margareta 2007. Tendenser i skaraborgskt ungdomsspråk. I: Arboe, Torben (red.) *Nordisk dialektologi og sociolingvistik*. Århus. S. 353-360.
- Trost, Jan 1994. *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Wessén, Elias 1970. *Våra folkmål*. (9:e upplagan) Lund: Fritzes Bokförlag.

Elektroniska källor

<http://www.ne.se/socialisation>
Hämtad 2009-11-23

<http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/amnesplan/id/SV/titeId/Svenska>
Hämtad 2009-11-17

Bilaga 1

Enkätundersökning om attityder till dialekt

Kön: ☐ Kvinna ☐ Man

Födelseår: _____

Gymnasieprogram: _____ Årskurs: ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3

Hemort: _____

Har du alltid bott på ovanstående angiven hemort? ☐ Ja ☐ Nej

Om nej, var bodde du förut och när flyttade du?

Varifrån kommer dina föräldrar?

Har någon av dina föräldrar studerat vid högskola eller universitet?

☐ Ja, båda mina föräldrar

☐ Ja, en av mina föräldrar

☐ Nej, ingen av mina föräldrar

1a. Vad är en dialekt och vad är typiskt för en dialekt?

1b. Anser du att du talar dialekt?

☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet inte

Om ja, på vilket sätt? Använder du t.ex. speciella ord, uttryck eller ljud?

1c. Vilken dialekt talar du? _____

2. Om du jämför med andra ungdomar tycker du att du talar...

☐ mer dialekt

☐ mindre dialekt

☐ lika mycket dialekt

3. Beskriv din dialekt med minst tre ord: _____

4. Kryssa i det alternativ som stämmer bäst överens med vad du känner för din dialekt.

☐ Jag är stolt över min dialekt och skulle inte vilja ändra mitt tal på grund av den.

☐ Jag har inget emot min dialekt, men jag försöker att anpassa mitt tal om situationen kräver det.

☐ Jag skäms över min dialekt och försöker alltid att tala så lite dialekt som möjligt.

☐ Jag skäms över min dialekt, men kan inte prata på något annat sätt.

☐ Jag tänker inte på hur jag talar, om jag använder dialekt eller inte.

5. Tänker du på om andra talar dialekt?

☐ Ja ☐ Nej

Om ja, förklara varför: _____

6. Tycker du bättre om någon annan dialekt än din egen?

☐ Ja ☐ Nej

Om ja, vilken och varför? _____

7. Tycker du sämre om någon annan dialekt än din egen?

☐ Ja ☐ Nej

Om ja, vilken och varför? _____

8. Är det viktigt att bevara dialekter?

☐ Ja ☐ Nej

Motivera: _____

9. Är det viktigt att din dialekt bevaras?

☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske

10. Jag använder dialekt i skolan/klassrummet.

☐ Aldrig

☐ Sällan

☐ Ibland

☐ Ofta

☐ Alltid

11. Jag använder dialekt hemma.

- ☐ Aldrig
- ☐ Sällan
- ☐ Ibland
- ☐ Ofta
- ☐ Alltid

12. Jag använder dialekt när jag talar med mina kompisar.

- ☐ Aldrig
- ☐ Sällan
- ☐ Ibland
- ☐ Ofta
- ☐ Alltid

13. Spelar det någon roll om man talar dialekt i skolan?

Varför/varför inte?

Motivera: _____

14. Brukar lärare rätta elever som använder dialektala ord i tal och/eller skrift?

- ☐ Ja, alltid
 - ☐ Ja, ibland
 - ☐ Nej, aldrig
- Om ja, när då?

Tack för din medverkan!

Kajsa Högberg, student vid Göteborgs Universitet
guskajho@student.gu.se